

Taal in élk vak

Middelbare scholieren hebben vaak moeite met vakteksten. Schenk daarom structureel aandacht aan taal, óók in de vaklessen. Onderzoeker Gerdineke van Silfhout legt in drie stappen uit hoe.

Veel vakdocenten worstelen ermee hoe ze leerlingen complexe teksten moeten uitleggen en taaldoelen systematisch kunnen opnemen in hun onderwijs. Als veel leerlingen moeite hebben met de schoolboektaal, bespreken docenten complexe leerstof al snel 'over de hoofden heen'. Gevolg: scholieren stromen met onvoldoende taalkennis door naar het hoger onderwijs. Voorkom dit en zorg dat je leerlingen betrokken en gemotiveerd houdt door in je lessen structureel aandacht aan taal te schenken.

stap 1

Begin concreet

Is er een nieuw onderwerp aan de beurt, dan hebben leerlingen er hoe dan ook allerlei ervaringen, gedachten en inzichten over. Gebruik deze als kapstok om de nieuwe lesstof aan op te hangen. Zonder kapstok kunnen leerlingen wellicht een definitie van 'adsorptie' geven (een stof uit een mengsel halen door middel van binding aan een vaste stof), maar geen voorbeeld uit hun dagelijks leven bedenken, zoals het aanzetten van de afzuigkap om de frituurlucht weg te vangen. Belangrijk: enkel het inleidende voorbeeld uit de lesmethode laten lezen als huiswerk is onvoldoende.

Een goede aanloop op nieuwe lesstof wordt helaas nog te vaak overgeslagen, maar is cruciaal om aanwezige voorkennis en woordenschat op te roepen, interesse te wekken en is bovendien motiverend door eigen inbreng van kennis en ervaringen.

Een mooi voorbeeld bespreken de onderzoekers Maaïke Hajer en Theun Meestringa: een aardrijkskundedocent introduceert een lessenreeks over rampen in 2 vmbo door 'per ongeluk' een vaas bloemen om te gooien. De docent vestigt zo de aandacht op een hele concrete miniramp, waarna de leerlingen in duo's aan de hand van geselecteerde foto's rampen benoemen in hun eigen woorden. Daarna volgt een klassengesprek en vraagt de docent naar eigen ervaringen, voorkennis en de leervragen. Hoe sterker de basis aan het begin van een nieuw thema of een lessenserie, hoe makkelijker en behapbaarder de lesstof is die de leerlingen daarna zullen verwerken. Vervolgens kun je langzaam maar zeker afstand nemen van de concrete context en dagelijkse taal.

Een effectief hulpmiddel bij een nieuw thema is de leerdriehoek, vergelijkbaar met het 'kwl-schema': kennis – wil weten – geleerd. Leerlingen benoemen of tekenen één ding dat ze al wisten, twee dingen die ze willen weten (leervragen) en aan het einde van de les drie dingen die ze hebben geleerd (zie ook de leerdriehoek op de rechterpagina). Het mooie van de leervragen is dat je ze kunt gebruiken bij de keuze van deelthema's. Zo geef je leerlingen het gevoel dat ze gehoord worden, wat extra motiverend werkt. De driehoek is ook een goed middel om je eigen lessen te evalueren: wat hebben mijn leerlingen geleerd, waar ga ik de volgende keer verder en wat moet ik nog verduidelijken?

wievelschrjftleestbeter

Woordenworm

Wil je dat leerlingen goed vakteksten kunnen lezen? Dan is het belangrijk om ze geregeld te laten schrijven, blijkt uit onderzoek. Zorg voor gevarieerde schrijfoefeningen. Laat leerlingen bijvoorbeeld in een tweet van honderdveertig tekens formuleren wat ze willen leren. Ook een motiverende schrijfpodracht blijkt een 'woordenworm' waarbij leerlingen twee minuten lang aan één stuk door over het lesonderwerp schrijven zonder te letten op spelling en grammatica.

Kijk voor meer tips en onderzoek in het dossier 'Schrijfonderwijs' op www.didactiefonline.nl.

stap 2

Peer tutoring

Maak vervolgens de stap naar een algemener taalniveau – minder dagelijks, maar nog niet zoals in de leertekst. Zet leerlingen bijvoorbeeld aan de slag met een paar nieuwsartikelen. Denk bij het thema over neerslag en temperatuur bijvoorbeeld aan een achtergrondartikel uit de

krant, een populairwetenschappelijk artikel uit de *National Geographic* of een online artikel van het KNMI over neerslagtekorten. Een effectieve werkvorm daarbij is *peer tutoring*: duo's van een taalvaardige leerling en een minder taalvaardige klasgenoot. Laat ze zelf een artikel kiezen en het om de beurt hardop aan elkaar voorlezen. Daarna moeten ze proberen aan elkaar in eigen woorden uit te leggen wat er staat en schrijven ze de moeilijke woorden en de belangrijke zaken op. Onderzoek laat zien dat zowel de sterkere als minder sterke lezer profiteert van deze motiverende aanpak.

stap 3

Kernbegrippen

Maak nu de stap naar de abstracte, complexe leertekst. Een les kan bijvoorbeeld beginnen met een bespreking van typen wolken die leerlingen de afgelopen week hebben gezien ('Die schapenwolken zijn zo schattig, maar als je die ziet gaat het vaak hard regenen', 'Ik kijk altijd of ik figuren kan ontdekken in van die grote witte wolken') naar luchtmassa's en kou- en warmtefronten. Een goede gewoonte is om elke les enkele moeilijke woorden, schooltaalwoorden en kernbegrippen van de lesstof (zoals 'luchtmassa') op het bord te zetten en daar gedurende de les aan te refereren. En laat leerlingen ze ook gebruiken in een betekenisvolle context. Tijdens de volgende lessen kun je deze woordenlijst uitbreiden, bijvoorbeeld in een 'woordspil' waarin de woorden betekenisvol worden verbonden. Leerlingen kunnen er ook actief mee aan de slag: laat ze eens online afbeeldingen

zoeken van kernbegrippen, die op hun persoonlijke woordenkaart plakken, aan medeleerlingen uitleggen waarom ze die afbeelding gekozen hebben, wat het voorstelt en er samen een betekenis in eigen woorden bij schrijven.

Fictie

Hoe steviger de basis van een nieuw lesonderwerp, hoe toegankelijker de leerstof voor leerlingen is. Gebruik alles wat voor handen is: beeldmateriaal, eigen materialen van leerlingen, alledaagse materialen zoals flyers, stickers of krantenberichten, maar kijk ook in de mediatheek wat er aan fictie over een onderwerp te halen is. *Young-adult*-literatuur bijvoorbeeld waarin 'donderwolken zich opstapelen, het noodlot toeslaat en de hagelstenen...' Of gedichten, songteksten, films over tornadojagers etc. Gebruik ook de inrichting van het lokaal: hang bijvoorbeeld vlaggen of posters op waarmee je snel voorkennis activeert zonder ernaar te vragen.

Kortom, een betekenisvolle les begint bij gevarieerde lesactiviteiten en -materialen: het lokt uit tot vragen waarop de docent en medeleerlingen weer kunnen inspringen met andere voorbeelden en ervaringen. ■

Neem een flinke aanloop: begin bij het alledaagse

De auteur is leerplanontwikkelaar Nederlands (VO Tweede Fase) bij SLO. Meer info: www.taalgerichtvakonderwijs.nl.